

Відгук

офіційного опонента
доктора економічних наук, доцента, професора кафедри менеджменту
ШИЯН Наталії Іванівни
на дисертаційну роботу СЕМИСАЛ Анни Вікторівни
на тему: «Організаційно-економічний механізм формування та
функціонування ринку молока»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження та опублікованих наукових праць здобувача.

Актуальність теми дисертації. Розвиток економіки України перебуває під впливом військово-політичних загроз, які суттєво позначаються на продовольчій безпеці держави. На особливу увагу в цьому контексті заслуговує дослідження умов функціонування ринку молока і молокопродукції в Україні, оскільки така продукція з одного боку є невід'ємною складовою раціону не лише дорослих, але й дітей, а з іншого – ринок молока є одним із тих ринків, який стимулює розвиток українського села.

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року внесла суттєві корективи у розвиток ринку молока, адже тимчасова окупація північних та східних областей нашої держави призвела до призупинення або повного припинення функціонування переробних підприємств, а через внутрішні і зовнішні міграційні процеси суттєво змінилися тренди попиту і пропозиції на ринку молока, які негативно позначаються не лише на виробництві молокопродукції, але й на умовах її збуту. Звуження внутрішнього ринку молока у зв'язку із зменшенням кількості населення України внаслідок міграції, а також обмеження можливостей його експорту через українські порти на Чорному морі актуалізує дослідження чинників функціонування вітчизняного ринку молока в умовах війни. Зважаючи на вищезазначене, тема дисертаційної роботи Семисал Анни Вікторівни є досить актуальною та має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Дисертаційну роботу виконано в межах програми наукових досліджень Білоцерківського національного аграрного університету за темою: «Формування системи продовольчого забезпечення населення в контексті повоєнного відродження економіки України» (державний реєстраційний номер 0123U104509). В межах зазначеної теми авторкою розглянуто науково-методичні засади організації забезпечення молоком та молокопродуктами населення в умовах військової агресії росії проти нашої держави.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. За результатами проведеного аналізу дисертаційної роботи Семисал А.В. зроблено висновок, що отримані автором наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими,

поставлена мета досягнута, а сформульовані завдання виконано у повному обсязі. Висновки дисертації є логічно побудованими, а їхній зміст у повній мірі відповідає структурі проведеного дослідження. Використані у дисертації наукові методи відповідають сучасному рівню наукових досліджень, в результаті чого отримані результати характеризуються науковою новизною, практичною цінністю, що підтверджується довідками про впровадження.

Текст дисертації представлено структурно пов'язаними між собою трьома розділами, які характеризуються логічною послідовністю викладання матеріалу та аргументованістю основних положень.

В першому розділі дисертаційного дослідження розглянуто теоретичні основи організаційно-економічного механізму формування та функціонування ринку молока. Дисертантка здійснила аналіз методичного підґрунтя функціонування агропродовольчого ринку. На основі узагальнення досліджень науковців запропоновано авторський підхід до трактування понять «ринок» (с. 19) та «агропродовольчий ринок» (с. 29), що є суттєвим внеском в розвиток економічної теорії. В підрозділі 1.2 авторкою було розглянуто теоретичні основи організаційно-економічного механізму формування та функціонування ринку молока. Було розкрито характерні його риси та запропоновано авторське бачення щодо трактування поняття «організаційно-економічний механізм ринку молока» (с. 47). Необхідно відмітити, що в процесі дослідження дисертанткою також було сформовано авторське бачення на розуміння поняття «ринок молока» (с. 45). Авторка звернула значну увагу на формування інформаційно-аналітичного дослідження. Вважаємо слушною пропозицією дисертантки щодо формування автоматизованої системи моніторингу ринку молока, що забезпечить прийняття виважених управлінських рішень на всіх рівнях державного управління, а також на рівні суб'єкта господарювання (с. 69-70).

Другий розділ дисертаційного дослідження присвячений оцінці сучасного стану формування попиту та пропозиції на ринку молока, а також методів державного регулювання. На основі використання наближених даних Державної служби статистики України автором встановлено чинники, які вплинули на виробництво молока в господарствах усіх категорій в умовах воєнної агресії росії проти України. Проаналізовано чинники, які вплинули на формування попиту на досліджуваному сегменті агропродовольчого ринку. Значна увага приділена дослідженню вирішення проблеми самозабезпечення населення України молоком та молокопродуктами, що є характерною рисою країн, на території яких відбуваються збройні конфлікти.

Третій розділ дисертаційного дослідження присвячений розробці заходів по удосконаленню організаційно-економічного механізму формування та функціонування ринку молока. Заслужують уваги практичні рекомендації авторки щодо формування кооперативних відносин, що дасть можливість залучити в сферу виробництва молока основних товаровиробників – особистих селянських господарств, малих та середніх сільськогосподарських підприємств, що забезпечить справедливий розподіл доданої вартості (с. 151-155). Використовуючи економіко-математичні методи було розроблено сценарні прогнози виробництва молока в господарствах населення та суб'єктах

підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу з урахуванням мінливості зовнішнього середовища в повоєнний період відродження країни та запропоновані заходи державної підтримки (с. 169-176).

На основі проведених розрахунків було встановлено, що в структурі особистих селянських господарств будуть домінувати високотоварні сільські домогосподарства, які в процесі трансформації можуть стати малими суб'єктами підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу – виробниками органічного молока (с. 196-197). Відповідно до цього авторкою запропоновані практичні рекомендації щодо підтримки виробників органічної молочної продукції в Україні з урахуванням світового досвіду.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукові положення і результати дослідження, викладені в дисертаційній роботі, є доказом детального аналізу сучасного стану функціонування ринку молока в Україні в частині попиту і пропозиції, виявлення проблем його функціонування та обґрунтування напрямів розвитку. Наукова новизна роботи Семисал А.В. полягає у поглибленні теоретичних положень та розробці науково-методичних підходів стосовно розвитку і ефективного функціонування ринку молока.

Дослідження на обрану тему дисертанткою виконано вперше.

В теоретичному плані заслуговують уваги авторські підходи до трактування понять «ринок», «агропродовольчий ринок» (с. 29), «ринок молока» (с. 45). Семисал А.В. на високому теоретичному рівні розкрила теоретичне підґрунтя функціонування складових організаційно-економічного механізму ринку молока.

Вартує уваги оцінка сучасного стану виробництва та споживання молока на внутрішньому ринку України (підрозділи 2.1 та 2.2). Дисертантка використовуючи наближенні дані Державної служби статистики України та результати власних спостережень визначила основні чинники, які впливали на розвиток молочного скотарства в умовах військової агресії росії проти України.

Підтримуємо думку дослідниці, що зростання експорту молокопродуктів викликано в першу чергу зниженням обсягів споживання населенням в наслідок тимчасової окупації території України російськими агресорами та еміграції значної кількості населення в європейські країни (с. 120).

Дисертантка значну увагу приділила ролі держави в діяльності інституцій ринку молока, особливо в умовах запровадження воєнного стану в країні. Ми підтримуємо думку автора, що нині в країні функціонує так звана «квазі воєнна економіка», що поєднує елементи ринкової і воєнної економік (с. 132).

Значимим у дисертації є розробка стратегічних напрямів розвитку складових ринку молока: попиту та пропозиції в повоєнний період відродження аграрної економіки. Особлива увага приділяється розробці Стратегії розвитку ринку молока України, як комплексної програми, що спрямована на формування системи заходів спрямованих на нарощення обсягів виробництва висококатункового молока та забезпечення зростання обсягів споживання молока кінцевим споживачем – населенням України (с. 175-199).

Заслуговують на увагу пропозиції автора щодо формування нового сегменту досліджуваного ринку – ринку органічного молока, де в якості основного товаровиробника будуть виступати малі суб'єкти підприємницької діяльності, які

створені на базі високотоварних особистих селянських господарств (підрозділ 3.3).

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях. Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та апробація результатів дисертації відповідає вимогам МОН України. Основні положення та висновки дисертації відображено у 11 наукових працях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, одна стаття у науковому виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 3 тези наукових доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дисертаційного дослідження в частині стратегічних напрямів розвитку молочного скотарства в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки були прийняті до практичного застосування членами Асоціації українських виробників «Морозиво і заморожені продукти» (довідка № 70/03-24 від 08.03.2024).

Практичні рекомендації щодо удосконалення методів державної підтримки господарств усіх форм – виробників молока обговорено та прийнято до реалізації учасниками Національної Асоціації молочників України (довідка № 47-1/04 від 02.04.2024).

Результати аналітичних досліджень щодо функціонування суб'єктів підприємницької діяльності – виробників та переробників молока були використані в навчальному процесі Білоцерківського національного аграрного університету (довідка №51 від 21.04.2024).

Оформлення дисертації та дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами з дотриманням системного викладення матеріалу. Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних та орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Встановлено, що дисертація виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату та відповідає вимогам дотримання правил академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності, що може слугувати підґрунтям дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Дисертаційне дослідження викликає ряд зауважень, окремі висновки та пропозиції автора є недостатньо аргументованими та мають бути розглянуті в дискусії під час прилюдного захисту дисертації:

1. В підрозділі 1.2 (с. 43-46) розкрито розвиток ринку молока з позицій функціонування ринкової економіки. Проте, як свідчать нинішні події постає необхідність оцінювати функціонування організаційно-економічного механізму ринку молока з позицій «воєнної економіки». На нашу думку, це було б важливим

кроком у розвитку основ економічної теорії.

2. В підрозділі 2.1 (с. 94) зазначається, що останнім часом спостерігається скорочення поголів'я корів в господарствах населення, що дає підстави до формування внутрішньосільського ринку молока. Водночас, варто було б розглянути на прикладі окремих територіальних громад організаційно-економічний механізм його функціонування.

3. В підрозділі 2.2 (с. 107-108) розкрито вплив рівня доходів домогосподарств на споживання молокопродуктів в перерахунку на молоко. Проте, дослідження обмежуються 2021 роком, що не відображає певні закономірності у формуванні попиту, які сформувалися після 24 лютого 2022 року. У зв'язку з цим доречно було б звернути увагу на вищезазначену обставину та здійснити розрахунок еластичності попиту на молоко в залежності від зміни доходів населення.

4. В підрозділі 2.2 (с. 117-119) значна увага була приділена оцінці цінової ситуації на ринку молока. Проте, поза увагою залишився аналіз формування цін на роздрібних продовольчих ринках як основного джерела збуту молока особистими селянськими господарствами. На нашу думку, це б посилило аналітичність дисертаційного дослідження.

5. В підрозділі 3.2 (с. 186-187) в якості основного блоку галузевої програми розвитку вітчизняної молочної галузі здобувачка справедливо розглядає племінне молочне скотарство. Доречно було б зробити акцент на джерело фінансування відродження племінних господарств та по створенню нових молочних порід в повоєнний період відродження економіки країни.

6. В додатку В на с. 241 у блоці «попит» виокремлено спеціальну категорію споживачів молока. Водночас, варто було б приділити більшої уваги цим категоріям споживачів в підрозділі 1.2, а також здійснити оцінку споживання ними молока в підрозділі 2.2. На нашу думку, це суттєво розширило б діапазон дисертаційного дослідження, особливо в нинішній час.

Разом з тим, вищевикладені зауваження здебільшого мають дискусійний характер та є висловленням власного бачення офіційного опонента на розкриття предмету дисертаційного дослідження та його окремих питань, які, очевидно, можуть і не збігатися з позицією автора дисертації та його наукового керівника. Зазначені зауваження в цілому не впливають на високу позитивну оцінку дисертації Анни Вікторівни Семисал, а свідчать лише про її актуальність, комплексність та багатогранність досліджуваних проблем.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Семисал Анни Вікторівни на тему: «Організаційно-економічний механізм формування та функціонування ринку молока» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методикою наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями та відповідає вимогам

Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка – Семисал Анна Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

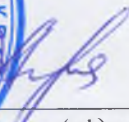
Офіційний опонент,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний університет»

(підпис)

Наталія ШИЯН

Підпис Наталії ШИЯН засвідчую
проректор з науково-педагогічної роботи,
доктор технічних наук, професор
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

(підпис)

Руслан МИГУЩЕНКО

«02» серпня 2024 р.